

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารายละเอียด (2)

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ของครูสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 2 จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎีหลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

ตอนที่ 2 การอาชีวศึกษาและการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

### การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

#### การปฏิรูปการเรียนรู้

การศึกษาของไทยได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปอย่างจริงจัง ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีการปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยมีความมุ่งหวังเพื่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และความเป็นไทย รวมทั้งในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น การศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้จากเดิมเน้นครูเป็นสำคัญมาเป็นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเชื่อว่าการศึกษารูปแบบดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ และมีนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ทัศนะการปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

ประเวศ วะสี (2543 : คำนำ) กล่าวว่า “หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือที่เรียกว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด” ส่วนสมน อมรวิวัฒน์ (2543 : คำนำ) ได้อธิบายว่า “การเรียนรู้เป็นหัวใจของการศึกษา ดังนั้น สถานศึกษาก็คือ โรงที่จัดกระบวนการเรียนรู้

อย่างได้ผลนั่นเอง” และ จตุพร โพธิ์คล้าย (2541 : 41 – 45) ได้กล่าวว่า “การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นการเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความ คาดหมายว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2542”

จากทัศนะที่ประมวลมาข้างต้นสรุปได้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนการสอนจากเดิมซึ่งเน้นครูเป็นสำคัญ มาเป็นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

## องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ได้จัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 24 ซึ่งระบุว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สมดุล รวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกสาขาวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่

จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ข้างต้นนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ 6 องค์ประกอบ ดังนี้

### 1. การจัดเนื้อหาสาระ

การจัดเนื้อหาสาระเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด การกำหนดและวางรูปแบบเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับคุณลักษณะ และความพร้อมของผู้เรียนได้มากเพียงใด การจัดกระบวนการเรียนรู้ ก็จะมีประสิทธิภาพสำเร็จดังเป้าประสงค์ของการศึกษา ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาและหน่วยงานทาง การศึกษา ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาสาระไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2544 : 6-7) ได้กำหนดการจัดเนื้อหาสาระ ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการ ทางด้านร่างกาย และสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ สาทิกา สุวรรณสิงห์ (2545 : 17) กล่าวว่า การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึง

ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และสอดคล้องกับแนวคิดของ อินทรีา บุญญากร อ้างถึง มาลินี จุฑะรพ (2542 : 17-19) ที่ว่าผู้เรียนในแต่ละวัยจะมีความต้องการที่จะเรียนรู้ไม่เหมือนกันและสอดคล้องกับแนวคิดของ สงบ ลักษณะ (2544 : 76-77) ที่ว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เท่ากัน ถ้าครูจัดวิธีการเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถของเขา ข้อสำคัญสิ่งที่กำหนดในหลักสูตรแต่ละวิชาล้วนเป็นมาตรฐาน ผลการเรียนรู้ที่นักพัฒนาหลักสูตรมุ่งให้เกิดกับผู้เรียนทุกคนไม่เคยมีข้อยกเว้นว่า หลักสูตรที่เน้นนั้นเด็กบางคนก็เก่งเรียนได้ เด็กที่ไม่เก่งเรียนไม่ได้

ขณะที่ ไพท สิทธิสุนทร (2543 : 24-26) ให้ทัศนะว่า การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ เขาจะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ครูควรวิเคราะห์ผู้เรียนว่าสนใจใฝ่รู้เรื่องใด จากนั้นก็จัดการเรียนรู้ให้เปิดกว้าง ยืดหยุ่น ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่สนใจ การจัดการเรียนรู้ให้สนองความแตกต่างของผู้เรียน ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่เป็นแนวคิดหรือปรัชญาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนที่มีอายุเท่ากัน จะมีวุฒิภาวะความสามารถ ความถนัดในการเรียน และพื้นฐานประสบการณ์ที่แตกต่างกัน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองร่วมกำหนด วัตถุประสงค์ หรือผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการเรียนรู้ในการจัดเนื้อหาสาระให้กับผู้เรียนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเทคนิคและวิธีการที่จัดเลือกสรรให้กับผู้เรียนอย่างสอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน

วิชัย ดิสสระ. (2535 : 91) อ้างถึง เฟรเซอร์ (Fraser. 1968 : 292) ได้ให้ข้อคิดในการเลือกเนื้อหาสาระโดยทั่ว ๆ ไป ต้องคำนึงถึงหลักใหญ่ ๆ สามประการ คือ 1) สมรรถภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียน และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ความเหมาะสมของความรู้ที่จะนำมาสอน 3) เป้าหมายและความต้องการของสังคมที่มีต่อโรงเรียน และสมิตร คุณากร (2518 : 83-85) ชี้ให้เห็นว่า การจัดเนื้อหาที่คั้นนั้นจะต้องมีความรู้ที่เป็นแก่นสารของแต่ละสาขาวิชา แก่นสารของความรู้หมายถึง เนื้อหาที่เป็นหลักเป็นความคิดรวบยอด ไม่ใช่ข้อมูล ซึ่งแปลความได้ว่า เนื้อหาวิชาที่นำมาบรรจุในหลักสูตรไม่ว่าจะเกี่ยวกับเรื่องใดในวิชาใดก็ตาม ควรมีสัดส่วนพอค้ำระหว่างความกว้างลึกครอบคลุมของเนื้อหา หมายถึง การให้ข้อมูล กระบวนการ และความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจถึงหลักการและเกิดความคิดรวบยอดได้อย่างลึกซึ้ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถสรุปเป็นแนวคิดในการจัดเนื้อหาสาระให้กับผู้เรียนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเทคนิค และวิธีการที่จัดเลือกสรรให้กับผู้เรียนอย่างสอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน การจัดเนื้อหาสาระที่ดีย่อมเป็นหนทางแห่งความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง

## 2. การฝึกทักษะกระบวนการคิด

การฝึกทักษะกระบวนการคิดเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจ ผู้ที่มีทักษะกระบวนการคิดดีก็จะส่งผลต่อการปฏิบัติดีตามไปด้วย ทั้งนี้ นักการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา ได้กล่าวถึงการฝึกทักษะกระบวนการคิดไว้ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 63) กล่าวว่า การคิดเป็นการจัดข้อมูลที่สมองได้รับให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม โดยการแปรข้อมูลข่าวสารที่ได้รับสู่รูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งในขณะที่ใช้ความคิด สมองจะนำเอาข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่มาคิดร่วมกัน โดยใช้เหตุผลผสมผสานกับอารมณ์และความต้องการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ในสิ่งที่ปรารถนาจะได้รับ เช่น ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการตอบคำถามหรือแก้ปัญหา หรือช่วยนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ในขณะที่เราใช้ความคิดเราจะพยายามเลือกวิธีการและหาทางเลือกต่าง ๆ ที่น่าจะเป็นไปได้จะเห็นได้ว่าการฝึกทักษะกระบวนการคิดนั้น เป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งเพราะการคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมอง ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก นักจิตวิทยาเชื่อว่ามนุษย์จะมีความคิดเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดและอิริยาบถใด ซึ่งอาจจะได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกหรือไม่มีสิ่งเร้าใดเป็นพิเศษเฉพาะก็ได้ การคิดมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกิจกรรมภายในอย่างอื่น โดยเฉพาะการจำ การรับรู้ และเชาวน์ปัญญา (โครงการพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง. 2542 : 8) ดังนั้น ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาควรที่จะตระหนักถึงการฝึกทักษะกระบวนการคิดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนด้วย เพราะเรื่องของกระบวนการคิดหรือสอนให้ผู้เรียนคิดเป็นไม่ได้มีลักษณะเนื้อหาที่ครูสามารถเห็นได้ง่าย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจ

นอกจากนี้ ลำดวน เกษตรสุนทร และคนอื่น ๆ (2543 : 29) อ้างถึง ทิศนา แจมมณี (2540 : 55-59) ได้นำเสนอกระบวนการการคิดด้วยกลยุทธ์หมุนวงล้อทางปัญญา ซึ่งสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการคิดมี 6 ด้าน คือ คุณสมบัติที่เอื้อต่อการคิด ทักษะการคิด ลักษณะการคิด กระบวนการคิด การควบคุมและประเมินการคิดของตนเอง การที่ครูพยายามปลุกกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ จะสามารถพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ทั้งนี้ครูควรจะใช้ กิจกรรมกระบวนการ หรือสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการคิด การใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ กระตุ้นสมองและหมุนวงล้อทางปัญญาของผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 5-10) กล่าวถึงความสำคัญของการคิดว่าการจัดการเรียนการสอนมีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มีขอบเขตเพียงการมีความรู้ ความจำ ในข้อมูลเท่านั้น แต่หมายถึงการมีทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่จำเป็น ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึง

การมีทักษะทางปัญญาความคิด ซึ่งนอกจากจะหมายถึงการจดจำข้อมูลแล้ว ยังหมายถึงความสามารถทางการคิดด้านต่าง ๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าทักษะชีวิตและคุณลักษณะด้านปัญญาความคิดเป็นลักษณะและความสามารถทางสมองของบุคคลในการรู้ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ทั้งในระดับความรู้ความเข้าใจพื้นฐานจนถึงความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงอย่างลึกซึ้ง จนสามารถคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจและกระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ทักษะนี้ประกอบด้วยความคิดพื้นฐาน และความคิดที่เป็นแกนที่นำไปสู่การคิดขั้นสูงซึ่งมีความสำคัญมากคือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการวิเคราะห์ วิพากษ์ ไตร่ตรอง ประมวลข้อมูลปัญหาเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่รอบคอบสมเหตุสมผลลึกซึ้ง โดยผ่านการพิจารณากลับกรอง ไตร่ตรองทั้งด้านคุณโทษ และคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้น การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญมากในการดำรงชีวิต การที่บุคคลมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งการตัดสินใจการแก้ปัญหาและการศึกษาวิจัยสิ่งต่าง ๆ ในการคิดแก้ปัญหา การที่บุคคลจะเลือกวิธีการคิดแก้ปัญหาที่ดี สามารถทำได้โดยเริ่มต้นจากการมีทัศนคติที่ดีต่อการแก้ปัญหา มีความเชื่อมั่นว่าปัญหาทุกอย่างจะสามารถแก้ไขได้ จากนั้นพยายามหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจนกระทั่งเข้าใจปัญหาทุกแง่มุม แล้วจึงคิดถึงความสามารถของตนเองที่จะแก้ปัญหา สร้างความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ ค่อย ๆ แก้ไขปัญหาทีละขั้นตอนจนกระทั่งแก้ไขปัญหานั้นเสร็จ

การคิดสร้างสรรค์ เป็นการนำความรู้และประสบการณ์ทั้งหมดที่ผ่านมา สร้างรูปแบบความคิดหรือผลิตใหม่ ๆ ที่แสดงถึงความแปลกใหม่ ยืดหยุ่น ผ่อนคลายให้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ สม่่าเสมอ การพัฒนาให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ จะทำให้นักเรียนมีเครื่องมือในการที่จะนำความรู้ ข้อมูล และสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาสร้างสิ่งใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น สิ่งสำคัญมากที่ครูผู้สอนต้องตระหนัก คือ การไม่กำหนดกรอบหรือขอบเขตเรื่องราวให้นักเรียนคิดในวงจำกัด แต่ควรเปิดกว้างอย่างอิสระและยืดหยุ่น

พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ (2544 : 6) ซึ่งให้เห็นว่า ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive Structure) ของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้ โดยจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (Unequilibrium) ซึ่งเป็นสภาวะที่ประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมแล้วสร้างความรู้ใหม่

ส่วน ดิเรก พรสีมา (2543 : 76) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน ผู้เรียนจะต้องพัฒนาด้านสติปัญญาเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของกรมวิชาการ (2542 : 39) ที่ว่าการพัฒนาความคิดของผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ควรมุ่งปลูกฝังด้านปัญญาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของ วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 4) ที่ว่าการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่ต้องการ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพในด้านความคิดของตนอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า การฝึกทักษะกระบวนการคิดเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ระบบการศึกษาและสถานศึกษาจะต้องเป็นหลักผลักดันในการที่จะช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านกระบวนการคิดได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ครูผู้สอนควรที่จะศึกษาค้นหาทักษะและเทคนิควิธีการที่จะฝึกทักษะกระบวนการคิดให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น คิดได้ คิดอย่างถูกต้อง ตลอดจนการคิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

### 3. การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์และสภาพจริงนั้น เป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนก็ต้องมาจากการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามการศึกษาของบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544 : 39-42) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงว่า การเรียนจากประสบการณ์จริงเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เจตคติใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ ๆ ทั้งนี้ในการเรียนแบบประสบการณ์ครูต้องคำนึงถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 คือ 1) เวลา (Time) 2) สถานที่ (Space) 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) 4) สื่อการสอนต่าง ๆ (Teaching Materials) การเรียนแบบประสบการณ์ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นประสบการณ์ (Experiencing) เป็นขั้นลงมือหรือทำกิจกรรมจากสภาพจริง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลราคาสินค้าในตลาด การสัมภาษณ์หรือการปฏิบัติต่าง ๆ 2) ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นของการพูด การเขียน เช่น นำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์มานำเสนอ ซึ่งอาจทำได้ทั้งการพูดและการเขียน อาจเขียนลงแผนภูมิหรือตาราง พร้อมนำเสนอด้วยปากเปล่า 3) ขั้นอภิปรายผล (Discussing) เป็นขั้นตอนการอภิปราย ชักถามเพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัดและเพื่อให้ได้แนวคิดต่อการประยุกต์ใช้ ขั้นนี้ทั้งครูและนักเรียนอาจร่วมกันในการตั้งคำถามเพื่อการอภิปรายร่วมกัน 4) ขั้นสรุปพาดพิง (Generalizing) เป็นขั้นของการสรุปผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นข้างต้น โดยสรุปพาดพิง

สู่หลักการหรือมุมมองหรือแบบแผนที่กว้างขวางขึ้น อาจารย์ร่วมกันสรุปหรือแต่ละคนสรุปก็ได้ นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยผ่านประสบการณ์หรือการลงมือกระทำ และ 5) ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying) เป็นขั้นของการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบของโครงการทดลอง การปรับใช้กับชีวิตประจำวัน การแก้ปัญหาหรือการค้นคว้าวิจัยต่อไป

ทั้งนี้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ใหม่จากการเอาวิชาเป็นตัวตั้งไปสู่การเอาคนและสถานการณ์จริงเป็นตัวตั้ง เรียนจากประสบการณ์และกิจกรรมจากการฝึกหัด จากการตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบ ซึ่งจะทำให้สนุก ฝึกปัญญาให้กล้าแข็ง ทำงานเป็น ฝึกคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น ความอดทน ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมกลุ่ม การจัดการ การรู้จักตนเองและการป้องกัน การไม่มัวงนทำเพราะฝึกอาชีพไปในตัว (ประเวศ วัชชี. 2541 : 72)

นอกจากนี้ วีระเดช เชื้อนาม (2545 : 2) ได้กล่าวว่า แนวคิดการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ Learning by doing ซึ่งได้มาจากทฤษฎีของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ กร่าง ไพรวรรณ (2542 : 47) ที่ว่า การสอนต้องมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาที่ผู้เรียนทุกคนมีพัฒนาการเฉพาะของตนเอง และเรียนได้ดีที่สุด โดยผ่านประสบการณ์ตรง สำหรับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 76) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้น ผู้สอนจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการและวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ (2542 : 2) ที่ว่า ผู้เรียนควรเรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อจะได้เรียนรู้จากปัญหาจริงสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงนั้น เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยมีโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ รอบตัวในบริบทที่หลากหลายและเป็นกันเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีเจตคติและแนวคิดต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ตลอดจนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ตามศักยภาพ

#### 4. การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งพัฒนามาจากหลักสูตรกว้าง โดยนำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมกัน ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาหมดไป ซึ่งมีนักการศึกษาหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานดังนี้

ชำระ บัณฑิต (2531 : 200) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน คือ การผสมผสานอย่างกลมกลืนแนบแน่นระหว่างองค์ประกอบการเรียนรู้ทุกด้านอันได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย และมีการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการด้วย และสอดคล้องกับแนวคิดของ ผ่องศรี สมยา (2544 : 7-13) ที่ว่า การจัดการเรียนรู้ ควรให้ผู้เรียนได้พัฒนาการทั้งสติปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ และคุณธรรม จริยธรรม ไปพร้อม ๆ กัน

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กรมวิชาการ. 2542 : 40) หมายถึงการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชาซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ คำว่า “บูรณาการ” ซึ่งหมายถึง การทำให้สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ พระเทพเวที (2531 : 9) ที่ว่า เป็นการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานให้เกิดความสมบูรณ์ เพื่อพัฒนาตนของมนุษย์

การจัดการเรียนการสอนนั้น มีรูปแบบและแนวทางมากมายหลายลักษณะ การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นกระบวนการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สามารถให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการปฏิบัติจริง ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 35-36) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (แบบบูรณาการ) ไว้ดังนี้

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไปเพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในเวลาเดียวกันทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่มีสภาพใกล้เคียงกับชีวิตจริง การเรียนการสอนแบบบูรณาการหรือผสมผสานนั้นมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้ในการพิจารณา ถ้าพิจารณาเนื้อหาวิชาที่บูรณาการระหว่างวิชานั้นแบ่งได้ 4 ลักษณะคือ การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก แบบคู่ขนาน แบบรายวิชา และแบบข้ามวิชา การบูรณาการแบบสอดแทรกเป็นการสอนในลักษณะที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ในการสอนของตน การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน เป็นการสอนโดยครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาวางแผนการสอนร่วมกันโดยมุ่งสอนหัวข้อเรื่องหรือความคิดรวบยอดหรือปัญหาเดียวกันแต่สอนต่างวิชากันและต่างคนต่างสอน ส่วนการสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการนั้นเป็นการสอนลักษณะเดียวกับการสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน แต่มีการมอบหมายงานหรือโครงการร่วมกัน และการสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาเป็นการสอนที่ครูผู้สอนวิชาต่าง ๆ ร่วมกันสอนเป็นคณะหรือเป็นทีม มีการวางแผนปรึกษาหารือร่วมกัน โดยกำหนดหัวข้อเรื่องความคิดรวบยอด หรือปัญหาร่วมกัน



แล้วร่วมกันสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน ในขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ กำหนดหัวเรื่องที่จะสอน กำหนดจุดประสงค์ การเรียนรู้ กำหนดเนื้อหาย่อย วางแผนการสอน ปฏิบัติการสอน และการประเมินปรับปรุงและพัฒนาการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานนั้นเป็นรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง ครูผู้สอนควรจะดำเนินการศึกษารูปแบบและขั้นตอนของการสอนแบบผสมผสานให้แจ่มชัด เพื่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

### 5. การจัดสภาพแวดล้อม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กรมวิชาการ. 2542 : 14) หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 กล่าวว่า ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการหลายประเภท

การจัดสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูยุคใหม่จะต้องแสวงหาและจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุวิทย์ มูลคำ (2542 :1) ที่ว่า ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้จัดการหรือผู้ที่มีหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยจัดสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้อย่างเหมาะสมและเพียงพอ ทางโรงเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมไว้ทุกหนทุกแห่งในโรงเรียนให้มีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ร่มรื่นสวยงามเป็นระเบียบ มีการนำเสนอสิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึก อบอุ่นและมั่นใจ ในด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะต้องมีความปลอดภัยสำหรับนักเรียน และเน้นรูปแบบของการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ครูและบุคลากรในโรงเรียน สร้างบรรยากาศที่มีความเป็นกัลยาณมิตรทำให้นักเรียนอยากมาโรงเรียนอยากอยู่ใกล้ครู เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะของตนเอง มีความต้องการ ความสนใจและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนจึงควรมีความหลากหลาย การจัดกิจกรรมในโรงเรียนก็ควรมีลักษณะที่หลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อสนองตอบความต้องการและความสามารถที่แตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้และพัฒนาตนเองได้

ดิเรก พรสีมา (2543 : 95-96) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมว่า การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้เป็นหน้าที่ที่รับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครองและสมาชิกชุมชนทุกคน ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องร่วมมือกันจัดสร้างหรือหาบ่อเลี้ยงปลา นาข้าว สวนผลไม้ เล้าไก่ เรือนเพาะชำ สวนป่าสาธารณะ โบราณสถาน ฯลฯ เพื่อสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน ในขณะเดียวกัน วิจิตร ตัจฉ (2537 : 6) กล่าวว่า โรงเรียนที่ดี คือโรงเรียนที่มีบริเวณ อาคารสถานที่ และทำเลที่ตั้งเหมาะสมมีบรรยากาศที่ดีมีการตกแต่งอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้ดูสวยงามมีระเบียบสะอาดตา ดึงดูดความสนใจแก่นักเรียนและผู้พบเห็น ให้รู้สึกชื่นชม ชอบและศรัทธาเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย บรรยากาศในโรงเรียนมีผลต่อจิตใจและอารมณ์ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก และสอดคล้องกับ ต้นคำ ไชยสมหมาย (2543 : 31) ที่ว่าการเรียนที่ประสบความสำเร็จได้นอกจากตัวผู้เรียนเองแล้ว สภาพแวดล้อมก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง และให้ข้อเสนอแนะว่าสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียน คือ สถานที่ที่ทำให้มีสมาธิในการเรียน หรืออ่านหนังสือ ไม่มีสิ่งใดหรือบุคคลอื่นมารบกวน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการศึกษา สำหรับอินทิดา บุญยาทร (2542 : 13) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบทเรียนจะเป็นการส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่ดีแก่ผู้เรียน ในทำนองเดียวกัน จิราภรณ์ ศิริทวี (2542 : 33-38) ได้เสนอรูปแบบการสอนโครงการว่า เป็นรูปแบบของการวิจัยเล็ก ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นกระบวนการ ได้รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองได้

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อวงการการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาจะต้องรู้จักการจัดสร้างสรรคสภาพแวดล้อม ตลอดจนบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูผู้สอนควรร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนจัดแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบทเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง

#### 6. การจัดการเรียนรู้ทุกเวลาและทุกสถานที่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กรมวิชาการ. 2542 : 14) หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 กระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ให้มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ในการจัดการเรียนรู้ทุกเวลาทุกสถานทีนั้น เป็นการจัดการเรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ครูผู้สอนจะต้องมีเทคนิคและรูปแบบการเรียนรู้ต่าง ๆ ของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 18 - 31) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทุกเวลาทุกสถานทีว่า ในการปฏิรูปการเรียนรู้นั้น คุณลักษณะที่มุ่งประสงค์จะเกิดขึ้นได้นั้น ย่อมอาศัยกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมให้การจัดการเรียนรู้ทุกเวลาทุกสถานที ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะคือ การเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้แบบองค์รวม การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นและการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2545 : 55) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้ทุกเวลาและทุกสถานที ควรจัดให้ผู้เรียนมีบรรยากาศการเรียนรู้ทางวิชาการ ที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ทุกจุดทุกมุมของโรงเรียนและชุมชน เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ไม่ใช่จะต้องเรียนจากตำราอย่างเดียว หากครูเข้าใจก็จะสามารถดึงประสบการณ์ของผู้เรียนเข้ามาสู่การเรียนรู้ได้ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องอาศัยความเอาใจใส่อย่างสูงจากผู้เกี่ยวข้อง เช่น การจัดแสดงนิทรรศการหรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในโรงเรียน หากทำให้เป็นปัจจุบันและให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำ ก็จะเป็นกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ตัวเด็กได้อีกแหล่งหนึ่ง เช่น นำผลงานของเด็กที่ดีเด่นมาแสดงทั้งด้านศิลปะ หรือในโรงอาหารติดป้ายให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับโภชนาการ เป็นต้น

ส่วน รุ่ง แก้วแดง (2541 : 174) กล่าวว่า พ่อแม่คือครูที่ดีที่สุดในโลกและเป็นครูคนแรกของลูก โดยปรับแนวความคิดใหม่ว่าครอบครัวคือศูนย์การเรียน (Learning Center) เนรมิตให้ครอบครัวทั่วประเทศจำนวนกว่า 10 ล้านครอบครัวกลายเป็นศูนย์การเรียน 10 ล้านแห่ง มีบรรยากาศของการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถให้การศึกษาได้ตลอดเวลา คือ พ่อแม่สอนลูก พี่สอนน้อง ปู่ย่าตายายสอนลูกสอนหลาน โดยกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจนไว้ในกฎหมายการศึกษาและมีงบประมาณสนับสนุน

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ทุกเวลาทุกสถานทีนั้น เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่โรงเรียนควรร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ในบริบทต่างๆ เพื่อปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้ให้กับเด็กและให้เกิดขึ้นตลอดชีวิต

## บทบาทของผู้สอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนตัดสินใจว่าจะเรียนรู้อะไร เมื่อไร และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้สอนต้องมองผู้เรียนว่าไม่ใช่เป็นผู้คอยรับข้อมูลจากผู้สอนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มาให้ ผู้เรียนจะต้องค้นหาตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร และสามารถค้นพบความรู้ด้วยตนเองอย่างไร ซึ่งกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่ลักษณะดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 30-33)

1. ผู้สอนต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศนเกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนวิธีคิด ความเชื่อของตนเองได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นคิดจะเปลี่ยนตนเอง ไม่มีใครสามารถที่จะเปลี่ยนวิธีคิด ความเชื่อของคนอื่นได้ การเรียนรู้แนวใหม่ที่เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ มีวิธีการเรียนที่แตกต่างกันและใช้เวลาไม่เท่ากันที่จะพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเองให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ

2. ผู้สอนมีความเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเติบโตตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคลในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้สอนต้องมีความเชื่อตามปรัชญาการศึกษากลุ่มพิพัฒนนิยม (Progressivism) ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้พัฒนาได้ ผู้เรียนเรียนรู้จากการเป็นผู้กระทำ (Active Learning) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีอิสระ และสามารถควบคุมทิศทางการจัดกิจกรรมได้ดี คือ การสืบเสาะค้นหา การแก้ปัญหา การเรียนกลุ่มย่อย การเรียนแบบค้นพบ การเรียนแบบร่วมมือและการเรียนแบบเชิงประสบการณ์

3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ซึ่งผู้สอนจะยังมีความสำคัญจะต้องมีการวางแผนการเรียนการสอน (Instruction) และการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ (Construction) ซึ่งการเรียนรู้แนวใหม่เชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง และสามารถพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นไปได้เรื่อย ๆ โดยอาศัยโครงสร้างความรู้ภายในของตนเองกับการเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ รอบตัวผู้เรียน ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้เรียน 2 ประการ คือ สิทธิของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้หน้าที่การเรียนรู้ซึ่งเป็นการรู้วิธีการเรียนรู้เป็นประการสำคัญที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4. เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ที่มาจากผู้เรียนจะมีความหมายหลากหลายขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ไม่ใช่คุณภาพของการจำ แต่เป็นศักยภาพของความใส่ใจและแรงผลักดันของแต่ละบุคคล อารมณ์พื้นฐานของผู้เรียนจะพัฒนาไปสู่คุณธรรม จริยธรรม

5. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เนื่องจากธรรมชาติของผู้เรียนมีศักยภาพที่หลากหลายและซับซ้อน การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และกลมกลืน กิจกรรมการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ คนและทุก ๆ ด้าน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความสนใจ และความพร้อม

6. กิจกรรมการเรียนรู้เป็นโครงสร้างแบบเปิดมีความยืดหยุ่นหลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการคิด ทักษะกระบวนการ ทักษะการจัดการ และทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งทักษะเหล่านี้จะหลอมรวมเป็นทักษะชีวิตของผู้เรียนต่อไป

7. การประเมินในขณะมีการเรียนการสอน เป็นการประเมินที่เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งเป็นการประเมินที่ทำได้ง่าย ถ้าผู้สอนไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เพราะการเรียนรู้ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่องขณะที่มีการประเมินเกิดขึ้น การประเมินตามสภาพจริงต้องการให้ผู้เรียนประยุกต์ความรู้เดิมกับสถานการณ์ใหม่ ผู้สอนสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจำได้ และสิ่งใดที่ผู้เรียนประยุกต์ขึ้นทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่หลากหลาย ซึ่งนำไปสู่ความยุติธรรมของการประเมินและเป็นการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 12 -14) ได้เสนอบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

ประการที่ 1 บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย การเตรียมตนเอง การเตรียมแหล่งข้อมูล การเตรียมกิจกรรมการเรียน การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และการเตรียมการวัดและประเมินผล

ประการที่ 2 บทบาทด้านการดำเนินการประกอบด้วย การเป็นผู้ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรงการเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ และการสร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร

ประการที่ 3 บทบาทด้านการประเมินผล

ขณะที่ เมธธา เขียวศรีพจนาน (2544 : 28) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะมีลักษณะเป็นผู้อำนวยความสะดวกด้านการเรียนของผู้เรียน พัฒนาสื่อการสอน วิธีการสอนใหม่ ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน การสอน

การที่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทการสอนจากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการมุ่งให้ความสำคัญต่อตัวผู้เรียนให้ผู้เรียนรู้ว่า จะเรียนรู้ได้อย่างไร และให้ผู้เรียนมีบทบาทต่อการเรียนรู้ของตนเองนั้น จะทำให้ครูที่มุ่งการสอนในรูปแบบใหม่สามารถตอบสนองอย่างมีความสุข แต่อาจทำความสับสน อึดอัดให้กับผู้ที่ไม่เคยปฏิบัติ การปรับเปลี่ยนทัศนคติจึงเป็นเรื่องจำเป็น ครูยุคใหม่ควรเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน เสาะหาความสนใจและความถนัดของผู้เรียน มีความเคารพความคิดของผู้เรียน และมีความรับผิดชอบกับการ

ศึกษาของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 39) ซึ่งสอดคล้องกับ อรรถย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ (2542 : 17) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้ คือ ครูผู้สอน และผู้เรียน และสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 76) ที่กล่าวว่า การสอนเป็นกิจกรรมที่เป็น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

ส่วนวรรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 74) กล่าวเพิ่มเติมว่า ครูที่จะสอนแบบ Learner Centered Education Management ได้นั้นต้องเก่งในเรื่องต่อไปนี้คือ 1) การพิจารณาและสังเกตการพัฒนาของเด็ก (Child Development) และรู้จัก “จริต” ของตนเองและของผู้เรียน 2) วิธีการจูงใจผู้เรียน หรือ Motivation (เป็นคาวยั่ว) นั่นคือต้องรู้ “ปณิธาน” ของผู้เรียน 3) รู้วิธีที่จะเข้าหาตีสนิทกับเด็กได้ 4) เข้าใจแนวคิดของเด็กทั้งในอดีตและปัจจุบันว่าเด็กต่าง ๆ ในชั้นเรียนรู้อย่างไรและควรจะเรียนรู้อย่างไร สอนให้ตรง “จริต” และ “ปณิธาน” ของผู้เรียน 5) เข้าใจศิลปกรรมจรรยาและขวัญ กำลังใจของเด็ก และ 6) เรียนรู้ “วิธีเรียน” เช่น รู้จักปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ รู้เรื่อง โยนิโสมนสติกการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีสติ คุม “จิต” ตนเองได้

สำหรับดิเรก พรสีมา (2543 : 79) ได้กล่าวว่า ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญของการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ไตร่ตรอง สร้างสรรค์ ของผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้ 1) ความรู้ เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา โดยเน้นการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และ 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

จากบทบาทของผู้สอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า ครูผู้สอนที่ดีจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้มีความพร้อมกับการที่จะจัด รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการสร้างเจตคติที่ดีต่อการสอน ศึกษาพัฒนา ทักษะกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องเหมาะสมและ ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุข ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข จึงจะได้ ชื่อว่าเป็นครูยุคใหม่ เพื่อก้าวเข้าไปสู่มืออาชีพต่อไป



กระทรวงศึกษาธิการ  
 กรมอาชีวศึกษา

## การอาชีวศึกษาและการจัดการเรียนรู้

การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาและอบรมตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม ทั้งนี้ นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาดังนี้

การอาชีวศึกษา หมายถึง กระบวนการศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน ระดับกึ่งฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระ สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (กรมอาชีวศึกษา. 2545 : 1)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542 : 13-14) ได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นระบบหนึ่งในสังคม ส่วนการอาชีวศึกษาเป็นระบบย่อยของการศึกษา การศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การอาชีวศึกษาจึงเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรมในด้านนี้ ได้มีสมรรถภาพในการทำงาน มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการผลิต การแปรรูปและการจำหน่าย และได้กล่าวถึงคำ 2 คำ ที่ใช้ในการศึกษาเพื่ออาชีพ คือ การอาชีวศึกษา (Vocational Education) และเทคนิคศึกษา (Technical Education) เป็นการมองการศึกษาที่เป็นระดับของการจัดการศึกษา โดยนัยนี้ความหมายของการอาชีวศึกษาก็จะแตกต่างจากเทคนิคศึกษา ดังนี้

1. การอาชีวศึกษา เป็นการศึกษาวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ที่อาศัยความรู้ระดับต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งรวมถึงการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เพื่อผลิตกำลังคนตั้งแต่ระดับแรงงานทั่วไป (Unskilled) ไปจนถึงแรงงานฝีมือ (Skilled)

2. เทคนิคศึกษา หมายถึง การศึกษาวิชาชีพในระดับการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อผลิตกำลังคนที่มีความชำนาญการเฉพาะด้านระดับกึ่งวิชาชีพชั้นสูง (Semi Professional) เป็นการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.)

สำหรับยุทธพงษ์ กัวยวรรณ (2541 : 30 - 31) กล่าวว่า การอาชีวศึกษา คือการจัดการศึกษาด้านอาชีพให้กับบุคคลในสังคมเพื่อการดำรงชีวิต ครอบคลุมที่มนุษย์ยังต้องการ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องบริโภคอื่น ๆ อีกมากมายที่ราบนั้นมนุษย์ยังต้องการเงิน แต่หากจะได้เงินมาต้องประกอบอาชีพ ในการประกอบอาชีพในสังคมไทยมีมากมายหลายชนิด แต่ละอาชีพก็ต้องใช้การศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาหรือจัดแบ่งระดับอาชีพ หรือระดับการอาชีวศึกษา ซึ่งมีด้วยกัน 5 ระดับ คือ ระดับไร้ฝีมือหรือระดับแรงงาน ระดับกึ่งฝีมือ ระดับเทคนิคและระดับวิชาชีพ

น.พ.  
 990.1523  
 ก1137  
 2545  
 ค. 2

จากทฤษฎีของหน่วยงานและนักการศึกษานักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่าการ อาชีวศึกษา คือการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรเข้าสู่อาชีพ ตั้งแต่ระดับฝีมือ ระดับเทคนิค ไปจนถึง ระดับปริญญาในวิชาชีพเฉพาะทาง สำหรับอาชีพหนึ่งกลุ่มอาชีพช่างและงานต่าง ๆ และฝึกภาค ปฏิบัติเพื่อพัฒนาฝีมือที่ต้องการสำหรับอาชีพหนึ่ง ๆ และจะต้องเน้นการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ

### ปรัชญาอาชีวศึกษา

ปรัชญาอาชีวศึกษาเริ่มจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เกิดมาต้องมีอาชีพ เพื่อจะได้มาซึ่งปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค การอาชีวศึกษาจำเป็นต้องมี การเรียนรู้ และความชำนาญในทักษะ รวมทั้งความสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสุข และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากความเชื่อดังกล่าว ปรัชญาอาชีวศึกษาสามารถนำปรัชญาการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มาประยุกต์ใช้กับการอาชีวศึกษาว่าเป็นการสร้างการเรียนรู้ (Education is growth) โดยมุ่งให้เจริญงอกงามทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางอารมณ์ ทางสังคมและสติปัญญา โดยมุ่ง การส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่บุคคลเพื่อบุคคลจะได้เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ตนเอง เพื่อปรับตัว ให้เข้ากับสังคมได้ดี ปรัชญาอาชีวศึกษาได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดนี้ที่เชื่อว่าคนเราเรียนรู้จาก ประสบการณ์ เมื่อได้มีการปฏิบัติจริง ๆ โดยสม่ำเสมอ คือ การเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive Domain) ด้านเจตคติ (Affective Domain) และด้านทักษะ (Psychomotor Domain) การอาชีวศึกษาได้นำแนวคิดของ บลูม (Bloom) มาใช้และ ดัดแปลงตามลักษณะของการจัดอาชีวศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นไปในด้านการพัฒนาอาชีพ ได้เน้นความสำคัญ ด้านทักษะมากกว่าด้าน สติปัญญา และด้านเจตคติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความชำนาญด้านอาชีพ ทั้ง ด้านการผลิตการทำการตลาดการขาย โดยสามารถนำความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปใช้ในชีวิต ประจำวัน

### จุดมุ่งหมายของการอาชีวศึกษา

จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของการอาชีวศึกษาก็เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการทำงาน และให้สามารถที่จะพัฒนาทักษะทางด้านวิชาชีพได้ เช่น ผู้ประกอบ อาชีพช่างอุตสาหกรรม เมื่อผ่านการศึกษาด้านอุตสาหกรรมแล้วสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ ของตนให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นอกจากนี้จุดมุ่งหมายของการศึกษาแต่ละ ระดับมีดังนี้ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ อ้างถึง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520. 2542 : 16-18)



การศึกษาวิชาชีพในระดับประถมศึกษา มุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงานสามารถนำความรู้จากบทเรียนและการทำงานไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การศึกษาวิชาชีพในระดับมัธยม มุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์มีความรู้ความชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติ และประกอบอาชีพได้จริงอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้รู้แนวทางที่จะศึกษาเพิ่มเติมตามความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคลโดยทั่วไป การจัดสถานศึกษาอาจจัดรวมอยู่กับโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป หรือจัดเป็นเอกเทศ โดยเน้นการฝึกทักษะระดับกึ่งฝีมือและระดับฝีมือ

การศึกษาวิชาชีพในระดับอุดมศึกษา มุ่งฝึกวิชาชีพในระดับสูงเพื่อให้มีความสามารถ และมีความชำนาญเฉพาะอย่าง สอดคล้องสัมพันธ์กับการพัฒนาตลาดแรงงาน การจัดสถานศึกษาอาจจัดเป็นสถาบันเฉพาะอย่าง จัดรวมอยู่ในวิทยาลัยหรือจัดในมหาวิทยาลัยก็ได้ตามความเหมาะสม

การศึกษาวิชาชีพพิเศษ เป็นการศึกษาที่มุ่งเพื่ออบรมการอาชีพบางอย่างที่ต้องการการฝึกฝนพิเศษแต่เข่าววัยและเป็นเวลานาน

การศึกษาวิชาชีพในการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกอาชีพระยะสั้น เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่ต้องการได้ หรือเพื่อฝึกเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดในอาชีพที่กำลังประกอบต่อไปให้ครบหรือเพื่อสามารถประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ให้ดีขึ้น

จุดมุ่งหมายของการอาชีวศึกษารูปได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ เพื่อฝึกอบรมให้บุคคลมีงานทำและมีรายได้เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ เพื่อพัฒนาความสามารถ ความถนัด ความสนใจของบุคคล ให้มีความพึงพอใจในงานนั้น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเจริญก้าวหน้าแห่งตน และเพื่อให้ประเทศชาติได้มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความมั่นคงแห่งชาติ

#### ประเภทวิชาของการอาชีวศึกษา

ประเภทวิชาของอาชีวศึกษาในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2542 : 29-33)

1. ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม
2. ประเภทวิชาศิลปหัตถกรรม
3. ประเภทวิชาคหกรรม
4. ประเภทวิชาพาณิชยกรรม
5. ประเภทเกษตรกรรม

ประเภทวิชาของการอาชีวศึกษาในประเทศไทยสามารถสรุปได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

#### 1. ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม

ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม เป็นการจัดการประเภทวิชาที่มุ่งให้นักเรียน นักศึกษามีทักษะวิชาชีพด้านอุตสาหกรรมที่ต้องการด้านการลงทุนการประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ ในการทำงานผลิตที่ต้องจัดการที่มีรูปแบบและระบบจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

#### 2. ประเภทวิชาศิลปหัตถกรรม

ประเภทวิชาศิลปหัตถกรรม เป็นประเภทวิชาที่มุ่งฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและทักษะวิชาชีพด้านฝีมือ ทำให้เกิดความสุนทรีย์ภาพในการสร้างสรรค์งานด้านฝีมือและศิลปะ

#### 3. ประเภทวิชาคหกรรม

ประเภทวิชาคหกรรม หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยศิลปะที่เกี่ยวกับงานบ้าน ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารและโภชนาการ และการปรับปรุงตกแต่งบ้านตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

#### 4. ประเภทวิชาพาณิชยกรรม

ประเภทวิชาพาณิชยกรรม เป็นการจัดการประเภทวิชาด้านการค้าขาย ธุรกิจ รวมทั้งการประกอบการอื่น ๆ ในเชิงธุรกิจและบริการ

#### 5. ประเภทวิชาเกษตรกรรม

ประเภทวิชาเกษตรกรรม เป็นประเภทวิชาด้านการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การประมง ป่าไม้ และวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับด้านเกษตรและผลผลิตทางการเกษตร

ประเภทวิชาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทวิชาของการอาชีวศึกษามี 5 ประเภท คือ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ศิลปกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม และเกษตรกรรม ทั้งนี้ใน แต่ละประเภทต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันออกไป ตามสภาพการจัดการเรียนรู้ของแต่ละประเภทวิชา

#### การจัดการเรียนรู้ในระดับอาชีวศึกษา

การจัดการเรียนรู้ในระดับอาชีวศึกษาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีข้อสังเกตว่า เด็กส่วนใหญ่ที่จบการศึกษาจากสถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษา ยังขาดทักษะฝีมือและความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติงาน ทั้งยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาและตัดสินใจ เนื่องจากที่ผ่านมารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอาชีวศึกษาจำกัดอยู่ในรั้วโรงเรียนเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการเรียนการสอนในอาชีวศึกษาตลอดมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 44)

นวลจิตต์ เขาวงกตพิงศ์ (2544 : 190-191) ได้เสนอการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาที่สามารถประสบความสำเร็จสูงสุดได้ดังนี้

1. การอาชีวศึกษาต้องจัดสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนจะได้พบเมื่อออกไปทำงาน
2. ในการเรียนการสอนอาชีวศึกษา ผู้เรียนต้องมีโอกาสได้ฝึกการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องจักรกลต่าง ๆ เหมือนที่ต้องใช้ในโรงงานและสถานประกอบการต่าง ๆ ตามสายอาชีพที่เรียน
3. ต้องมีการฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีลักษณะอุปนิสัย และความคิดในการทำงานที่สอดคล้องกับงานที่จะต้องทำหลังจากจบการฝึกอาชีพนั้น ๆ
4. ผู้เรียนอาชีวศึกษาจะประสบความสำเร็จในการเรียนได้ เมื่อได้รับการกระตุ้นให้มีความสนใจในงานได้รับการฝึกฝนจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และมีความสามารถทางสติปัญญาเพื่อทำความเข้าใจในงานที่ตนทำอยู่
5. การอาชีวศึกษาจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมีใจรักการทำงานในอาชีพ และใฝ่ใจพัฒนางาน ทำให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
6. ในการฝึกทักษะให้กับผู้เรียนจะต้องจัดสถานการณ์ที่ส่งเสริมความคิดในการทำงาน โดยให้ผู้เรียนได้รู้ความหมายของการฝึกทักษะต่าง ๆ ด้วย
7. ผู้สอนอาชีวศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะประสบการณ์ในวิชาชีพนั้น ๆ อย่างเชี่ยวชาญ และต้องเป็นผู้ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีตามคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนคือปฏิบัติตามสิ่งที่สอนได้
8. ต้องมีการตั้งเกณฑ์มาตรฐานระดับอาชีพของการทำงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบด้วยตนเองได้
9. ในการฝึกอาชีพต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
10. การจัดการอาชีวศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น สถานประกอบการ นายจ้าง ผู้ให้บริการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรด้วย
11. การฝึกอาชีพแต่ละอาชีพจะต้องสร้างลักษณะพิเศษของอาชีพนั้น ๆ ให้เกิดขึ้นในลักษณะของผู้เรียน ดังนั้นผู้เรียนอาชีวศึกษาสาขาต่าง ๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องมีลักษณะเฉพาะตามสาขาที่เรียน และลักษณะเฉพาะนั้นจะต้องสอดคล้องและส่งเสริมการทำงานในอาชีพนั้น ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ
12. ในการฝึกอาชีพต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดอาชีวศึกษาลักษณะที่พึงมีการอาชีวศึกษา ที่กล่าวมา สามารถนำมาขยายความโดยพิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานในการจัดการเรียน การสอน ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนที่จะทำให้มองเห็นภาพรวม ของลักษณะการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาดังนี้

### 1. ลักษณะของจุดประสงค์การสอน

ในการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาและลักษณะเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอน ได้กำหนดจุดประสงค์การสอน ซึ่งมีการกำหนดไว้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย ดังนี้

1.1 จุดประสงค์การสอนด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการทำงานระดับเกิดความคิดรวบยอดและหลักการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ นำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานหรือแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ มิใช่รู้แต่เฉพาะตัวอย่างที่ ผู้สอนแสดงให้ดูเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องเสริมด้วยจุดประสงค์การฝึกทักษะการคิดลงในแผนการสอน ด้วย

1.2 จุดประสงค์การสอนด้านจิตพิสัย (Affective Domain) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความ รักในงานที่ทำ ฝักอุปนิสัยและความคิดในการทำงาน ให้สอดคล้องกับงานอาชีพมีความใฝ่รู้และ หมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

1.3 จุดประสงค์การสอนด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มุ่งเน้นให้มีการฝึก ปฏิบัติงานโดยใช้เครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องจักรต่าง ๆ เหมือนในโรงงานหรือสถานประกอบการ จนเกิดความชำนาญถึงระดับสามารถใช้ข้อมูลจากผลการฝึกตั้งเกณฑ์มาตรฐานในการทำงานและ ตรวจสอบผลของการทำงานด้วยตนเองได้

ส่วนลักษณะของเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนของอาชีวศึกษาได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสอนทางอาชีวศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง 3 เรื่อง คือ 1) ความรู้ ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน มีลักษณะเป็นหลักการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ 2) ความรู้เกี่ยวกับ ขั้นตอนของการปฏิบัติงานเทคนิคเฉพาะที่ทำให้การทำงานได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและ 3) ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะนิสัยที่ดีที่จะเกิดจากการฝึกงาน และมีผลย้อนกลับไปทำให้การทำงาน ได้ผลดีและพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยถาวรของผู้เรียน

### 2. กิจกรรมการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

นวลจิตต์ เขาวงกิตพิงศ์ (2544 : 258) ได้กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ เหมาะสมแต่ละครั้งตลอดภาคเรียน ในทางปฏิบัติควรดำเนินการอย่างไรนั้น สรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักสูตรรายวิชาเพื่อระบุความสามารถของผู้เรียนที่ควรเกิดขึ้นหลังการเรียนรายวิชานั้น ๆ ในขั้นตอนนี้จะรวมถึงการที่ผู้สอนจะได้สำรวจความรู้และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเตรียมกิจกรรมการซ่อมเสริมผู้เรียนก่อน

ขั้นที่ 2 วางแผนการเรียนการสอนระยะยาว ในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะต้องทำการวิเคราะห์งานความรู้และลักษณะนิสัยการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ เพื่อนำมาแบ่งเวลาในการเรียนรู้แต่ละหน่วย และนำผลของการแบ่งเวลามาเขียนเป็นโครงการสอนระยะยาวตลอดภาคเรียน

ขั้นที่ 3 วางแผนการเรียนการสอนรายหน่วย โดยผู้สอนจะได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง โดยต้องระบุรายละเอียดขององค์ประกอบทั้งหมดในการจัดการเรียนการสอน

นวลจิตต์ เชาวศิริพิงศ์ (2544 : 195) อ้างถึง ชนาธิป พรกุล (ม.ป.ป : 195-196) ได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการสอนแนวนี้ และนำเสนอว่าประกอบด้วยขั้นตอนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 1 นำผู้เรียนเข้าสู่บทเรียน (Engage the learner) โดยการตั้งคำถามหรือเล่าเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจและเชื่อมโยงสิ่งที่จะเรียนกับความรู้เดิม

ขั้นที่ 2 สำรวจเพื่อสร้างมโนคติ (Explore the concept) โดยผู้สอนนำเสนอข้อมูลสั้น ๆ หลาย ๆ ประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันแล้ว จึงให้คำจำกัดความของปัญหาหรือปรากฏการณ์เป็นคำพูดของตนเอง

ขั้นที่ 3 อธิบายมโนคติและให้คำจำกัดความ (Explain the concept and define the terms) โดยผู้สอนให้ข้อมูลหรืออธิบายความหมายข้อความรู้อย่าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำข้อความรู้นั้นไปบรรยายสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่แล้วใช้สติปัญญาตรวจสอบสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ แล้วจัดให้เข้ากับสิ่งที่เขาารู้แล้ว

ขั้นที่ 4 ขยายความมโนคติ (Exaborate on the concept) โดยจัดหาสถานการณ์พิเศษหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องให้ผู้เรียนมีโอกาสนำมาใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่สะสมมาทำการสำรวจอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอธิบาย ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งให้กับตัวผู้เรียนเอง

ขั้นที่ 5 ประเมินความเข้าใจมโนคติ (Evaluate student's understanding of the concept) โดยประเมินสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้และสิ่งที่เขาจะต้องดำเนินการขยายความรู้ความเข้าใจต่อไป

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนอาชีวศึกษาต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ความรู้เดิมของผู้เรียน เพราะในสมองของผู้เรียนไม่ใช่ที่ว่างเปล่าแต่ทุกคนมีประสบการณ์เดิมอยู่ก่อน ถ้าผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นความรู้เดิมของผู้เรียนให้เตรียมพร้อมกับการรับข้อมูลใหม่

2. จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นสิ่งผลักดันให้ผู้เรียนเกิดความพยายามหาทางไปสู่เป้าหมาย
3. ข้อมูลเฉพาะที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับผู้เรียนค้นหาวิธีนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับความรู้เดิม
4. ประสบการณ์เพิ่มเติมที่ทำทหายหรือขยายความคิด เพื่อให้ผู้เรียนใช้ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ทำการยืนยันปฏิเสธหรือขยายความสิ่งที่เขากำลังคิดอยู่
5. กระบวนการสร้างความเข้าใจที่ผู้เรียนต้องตั้งคำถามกับตัวเอง มีการไตร่ตรองได้ทำการอภิปรายข้อโต้แย้งแล้วจึงลงข้อสรุป

### 3. สื่อการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร คือครูหรือผู้สอนถ่ายทอดสาร คือ เนื้อหาสาระ ความรู้ เจตคติ ประสบการณ์และความชำนาญผ่านสื่อและช่องทางไปยังผู้รับสาร คือผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ เจตคติ และทักษะตามที่ผู้สอนกำหนดไว้ ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อ้างถึงใน สารโรจน์ นิลคำ และบุญเลิศ ส่องสว่าง (2544 : 346 - 347) ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนการสอนอาชีวศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ เรียนรู้ได้เร็ว และจำได้นาน
2. ช่วยกระตุ้นและเร้าความสนใจให้เกิดการเรียนรู้
3. สื่อของจริงช่วยให้ผู้เรียนรับประสบการณ์ที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง
4. สื่อการเรียนการสอนสำเร็จรูปและชุดการสอนช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานหรือภูมิหลังของผู้เรียนที่แตกต่างกัน และช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน
5. สื่อประสมช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาและประสบการณ์ที่หลากหลาย
6. วิสัทัศน์แสดงการสาธิตหรือทดลองช่วยให้เห็นขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน และปฏิบัติตามได้ถูกต้อง
7. สื่อที่ออกแบบโดยคำนึงถึงบรรยากาศในการเรียนช่วยให้ผู้เรียนสนุกและเรียนรู้ได้ดีขึ้น
8. สื่อประเภทวิธีการช่วยให้ผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมการเรียนทำให้เกิดทักษะและประสบการณ์

จากที่กล่าวมานี้พอจะสรุปได้ว่า สื่อการสอนกับผู้สอน มีความสำคัญดังนี้

1. ช่วยผู้สอนให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์

2. ช่วยให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้มากขึ้น
3. ช่วยให้ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้นจากการใช้สื่อที่จัดไว้เป็นชุด
4. นำสิ่งที่มีขนาดเล็กหรือมีขนาดใหญ่มาให้นักเรียนศึกษาได้
5. นำสิ่งที่เกิดขึ้นช้าหรือเคลื่อนไหวเร็วมาให้นักเรียนศึกษาได้
6. นำสิ่งที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ มาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
7. ลดเวลาการสอนของผู้สอนและผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้มากขึ้น
8. วิธีทัศน์แสดงการสาธิตหรือทดลองช่วยให้ผู้เรียนไม่ต้องแสดงซ้ำ
9. ชุดการสอนช่วยให้ผู้สอนพูดน้อยลง

#### 4. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

ธรรมชาติของการวัดและประเมินผลด้านอาชีวศึกษา ที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสาขาวิชาอื่น ดังที่ วีรพันธ์ สิทธิพงศ์ (2544 : 459 - 450) ได้กล่าวถึงการวัดและการประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับการประเมินผลงานภาคปฏิบัติหน้าวิชาการภาคทฤษฎี
2. มีการกำหนดระดับความเข้มข้นของเกณฑ์ผ่านรายวิชาเอาไว้ในกลุ่มวิชาชีพ
3. มุ่งเน้นการประเมินความรู้ของผู้เรียนในระดับที่สูงกว่าความรู้ ความจำ
4. มีการตรวจวัดทักษะการปฏิบัติงานเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานในการทำงานอาชีพนั้น
5. มีการตรวจวัดและประเมินผลงานที่มอบหมายทั้งในรูปงานเดี่ยวและงานกลุ่ม
6. มีการตรวจวัดการปฏิบัติงานจริงโดยใช้คณะผู้ประเมิน 4 ฝ่าย
7. มุ่งวัดและประเมินนักศึกษา เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการตรวจปรับพัฒนาการของ

ผู้เรียน

อย่างไรก็ตามในการวางแผนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนนั้นสามารถแบ่งขั้นตอนดำเนินงานออกได้ 7 ขั้นตอน คือ

1. การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2. การวิเคราะห์เนื้อหาวิชา
3. การวิเคราะห์จุดประสงค์การสอน
4. การกำหนดน้ำหนักคะแนนและเกณฑ์ก่อน
5. การออกแบบและสร้างเครื่องมือวัด รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพ

6. การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้วัดในรายวิชา

7. การประเมินผลการเรียนของผู้เรียนและปรับแก้

ขณะเดียวกัน วีรพันธ์ สิทธิพงศ์ (2544 : 489 - 498) ได้เสนอหลักการวัดและประเมินผลงานที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

### 1. การวัดและประเมินผลงานการจัดทำโครงการ

1.1 คะแนนจากผลงานการจัดเตรียมโครงการนั้น คือ การวางแผนการดำเนินงานโครงการทั้งหมด โดยครูจะบรรยายกระบวนการจัดทำโครงการตั้งแต่ต้นจนจบและรวมถึงแนวทางการคัดเลือกหัวข้อที่เหมาะสม เพื่อนำมาทำโครงการการนำเสนอหัวข้อการติดตามกำกับงาน ในแต่ละขั้นตอน (Monitoring) ครูผู้สอนและการสอบโครงการหรือภาคินพนธ์

1.2 คะแนนจากผลการปฏิบัติงานระหว่างเรียน โดยเริ่มตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินโครงการจนผลงานแล้วเสร็จ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษาดูแลติดตามให้นักศึกษาจัดทำโครงการให้แล้วเสร็จ และได้ผลงานที่มีคุณภาพพร้อมกับคอยให้คำแนะนำในเรื่องที่จำเป็น

1.3 คะแนนจากการสอบโครงการ โดยนักศึกษาจะนำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าของตัวที่จัดทำสำเร็จแล้วต่อคณะกรรมการสอบ ซึ่งอย่างน้อยควรมี 3 ท่าน คือ ที่ปรึกษาโครงการ 1 ท่าน และอาจารย์ท่านอื่นหรือบุคคลภายนอกผู้ชำนาญการในเรื่องที่นักศึกษาจัดทำอีก 2 ท่าน

### 2. การวัดและประเมินผลการฝึกงานจริง

2.1 การประเมินของอาจารย์นิเทศ ผู้ควบคุมการฝึกงาน โดยประเมินหลังจากการสังเกตการฝึกงาน การให้คำแนะนำสั่งสอน และติดตามพัฒนาการของนักศึกษาแต่ละราย อย่างใกล้ชิด ตรวจสอบ การทำงานและให้การนิเทศงานของนักศึกษาแต่ละรายไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง และควรบันทึกผลการปฏิบัติงาน ตรวจสอบสมุดบันทึกการทำงานเพื่อดูความก้าวหน้า

2.2 การประเมินของผู้ควบคุมการฝึกงานในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแล ให้คำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของนักศึกษาอย่างใกล้ชิดตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของการฝึกงาน และผลการประเมินการฝึกงานควรกำหนดรายละเอียดของการประเมินให้ตรงกัน สิ่งที่ต้องประเมิน เช่น ระเบียบของนักศึกษาฝึกงานแต่ละราย พฤติกรรมในการทำงาน ผลงานและวิธีการปฏิบัติงาน มนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

2.3 การประเมินของสำนักงานประสานการฝึกงาน เพื่อให้การติดตามกำกับการฝึกงานของนักศึกษา โดยทั่วไปจะกำหนดใน 9 ประเด็น ต่อไปนี้

1. ความร่วมมือในการรายงานผลการติดต่อสถานที่ฝึกงาน
2. ความร่วมมือในการเข้ารับการปฐมนิเทศ
3. ความร่วมมือในการติดต่อสื่อสารกับสำนักงานเป็นระยะ ๆ
4. ความร่วมมือในการบันทึกการฝึกงาน



5. ความร่วมมือในการเข้ารับการปัจฉิมนิเทศ
6. การแต่งกายและบุคลิกภาพโดยรวม
7. ความร่วมมือในการจัดทำสรุปผลการฝึกงาน
8. ความริเริ่มสร้างสรรค์อันมีส่วนช่วยในการพัฒนาการฝึกงาน
9. เจตคติที่ดีต่อการฝึกงาน

2.4 การประเมินของผู้บริหารสถานประกอบการ โดยทั่วไปจะแบ่งสัดส่วนคะแนนให้กับผู้บริหารสถานประกอบการประมาณ 20 % ผู้บริหารจะประเมินนักศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานประกอบการ
2. การให้ความช่วยเหลือสถานประกอบการ
3. มนุษยสัมพันธ์กับบุคคลทุกระดับในสถานที่ฝึกงาน
4. ความรับผิดชอบในงานหน้าที่ งานที่มอบหมายให้พิเศษ
5. พัฒนาการในงานที่เข้ารับการฝึก
6. ระดับความสามารถหลังผ่านการฝึกงาน
7. การแก้ปัญหาเมื่อประสบปัญหา
8. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการปรับปรุงงาน
9. เจตคติต่อวิชาชีพที่ฝึก
10. ความขยันเอาใจใส่ต่อวิชาชีพที่ฝึก

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนอาชีวศึกษา มีการประเมินทั้งเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งเกณฑ์ในการวัดผลนั้นขึ้นกับลักษณะของเนื้อหาวิชา มีผลอย่างไรต่อการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริงที่นำเอาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนมาปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ต่อไป

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้

### งานวิจัยในประเทศ

สำเนา ศรีบุญแก้ว (2532) วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ระหว่างการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับผู้สอนเป็นศูนย์กลาง” พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนที่สอนด้วยการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สูงกว่านักเรียนที่สอนแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พนาลัย อยู่สำราญ (2534) ได้ศึกษาตัวแปรทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการสอนของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในเขตการศึกษา 1 พบว่า ครูหญิงอายุมากมีการยอมรับนวัตกรรมในระดับจิต คือ มีความตั้งใจที่จะกระทำการสอนด้วยวิธีเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน สูงกว่าครูกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชายอายุมาก ครูชายที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนขนาดกลางมีการยอมรับนวัตกรรมในระดับพฤติกรรม คือ พฤติกรรมการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนสูงกว่าครูกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชายที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ครูหญิงที่มีระยะเวลาที่ทำการสอนมาก มีพฤติกรรมการสอนแบบเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนสูงกว่าครูในกลุ่มอื่น ๆ ปริมาณความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมทางการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน มีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมทางการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางในระดับจิตและระดับพฤติกรรม

อารีย์ เกื้อกุล (2538) วิจัยเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” พบว่าการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารโรงเรียนที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี และ 40 ปีขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการสอนต่ำกว่า 10 ปี และตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ในภาพรวมและหลายด้านไม่แตกต่างกัน

เฟื่องฟ้า กัลยาศิริ (2540) วิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนของครูโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา” พบว่าครูโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกัน ปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ของครูโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนมากกว่าครูโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 5 ปี

สุนีย์ ใจเหล็ก (2541) วิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูอาจารย์ โรงเรียนปะเหลียนผดุงศิษย์ จังหวัดตรัง” พบว่าระดับพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูอาจารย์โรงเรียนปะเหลียนผดุงศิษย์ จังหวัดตรัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ถ้าพิจารณาเป็นรายชั้นตอน พบว่าการจัดทำ การใช้ การปรับปรุงแผนการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนขั้นตอนการจัดทำ จัดทำ ใช้บำรุงรักษา และส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง และผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูตามตัวแปรประสบการณ์ ปรากฏว่า โดยรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน

จารุภา บุญเจ็ด (2542) วิจัยเรื่อง “การศึกษาความต้องการพัฒนาทางด้านวิชาการของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา” พบว่าครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา ที่สอนกลุ่มวิชาแตกต่างกันมีความต้องการพัฒนาทางด้านวิชาการ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนงานส่งเสริมงานวิชาการมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูอาจารย์ที่สอนกลุ่มวิชาสามัญ มีความต้องการพัฒนาทางด้านวิชาการสูงกว่า ครูอาจารย์ที่สอนกลุ่มวิชาการงานอาชีพ

ปาริชาติ สวนอักษร (2543) วิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของข้าราชการครูโรงเรียนสตรีภูเก็ต สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ต” พบว่า

1. ข้าราชการครูโรงเรียนสตรีภูเก็ต สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ต มีพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่าการสอนแบบใช้บทบาทสมมติ การสอนแบบใช้ชุดการสอน การสอนแบบโครงการ และการสอนแบบทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนองค์ประกอบการสอนแบบใช้คอมพิวเตอร์อยู่ในระดับน้อย

2. ข้าราชการครูโรงเรียนสตรีภูเก็ต สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ต ที่มีอายุแตกต่างกัน ประสบการณ์ในการสอนต่างกันมีพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน

3. ข้าราชการครูโรงเรียนสตรีภูเก็ต สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ตที่สอนกลุ่มวิชาต่างกันมีพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวม และองค์ประกอบการสอนแบบโครงการ การสอนแบบทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .01 ส่วนองค์ประกอบการสอนใช้บทบาทสมมุติและการสอนแบบใช้ชุดการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จรวย บุญล้อม (2544) วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานด้านกระบวนการเรียนการสอนของพนักงานครูโรงเรียน สังกัดเทศบาลในจังหวัดตรัง” พบว่าการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานด้านกระบวนการเรียนการสอนของพนักงานครู ที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า มาตรฐานที่ 1 จัดและพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุด .05 โดยพนักงานครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี ปฏิบัติงานเฉลี่ยมากกว่าพนักงานครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ส่วนองค์ประกอบอื่นไม่แตกต่างกัน

มงคล เพาะผล (2544) วิจัยเรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต” สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต พบว่า ข้าราชการครูมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละวิธีพบว่า การสอนแบบใช้บทบาทสมมุติ การสอนแบบใช้ชุดการสอน การสอนแบบโครงการ การสอนแบบทดลองและการสอนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต ตามตัวแปรภาระงานการสอน พบว่า ข้าราชการครูที่มีภาระงานการสอนแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไม่แตกต่างกันทุกวิธี และภาพรวมที่ไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต พบว่า ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการสอนแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไม่แตกต่างกันทุกวิธี และภาพรวมก็ไม่แตกต่างกัน

### งานวิจัยในต่างประเทศ

ซ่านี ยิงวัฒนา. (2532 : 88-89) อ้างถึง ลี (Lee. 1974 : 4134-A) ได้ศึกษาหน้าที่การนิเทศของครูใหญ่ในโรงเรียนทางภาคใต้ของรัฐนิวเม็กซิโก โดยศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่นิเทศของครูใหญ่และครูภายในโรงเรียน ได้กำหนดตัวแปรเกี่ยวกับเพศ คุณวุฒิ ตำแหน่ง อายุราชการของครูและระดับโรงเรียน พบว่าทั้งตำแหน่งและอายุราชการของครูไม่ทำให้ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการนิเทศการศึกษาของครูแตกต่างกัน

สุมาลี คำรงไชย. (2537 : 67-68) อ้างถึง โอคูบันมีและบาโลกัน (Odubunmi and Balogun. 1991 : 213 – 224) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ผลของวิธีสอนแบบปฏิบัติการในห้องทดลองและวิธีการสอนแบบบรรยายที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความจำ ในการบูรณาการวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 8 จำนวน 210 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 105 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการวิทยาศาสตร์ โดยนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปฏิบัติการในห้องทดลองกับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

วิดเนอร์ (Widner. 1980 : 3914 – A) ได้วิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเป็นกลุ่มและความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยในชั้นเรียน ทั้งนี้โดยวิธีการจัดการตอบสนองแบบประชาธิปไตยและเผด็จการของครูและนักเรียนในกิจกรรมในชั้นเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมของครูปัจจัยต่าง ๆ และวิธีการแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนใช้การสังเกตพฤติกรรมการตอบสนองของครูและนักเรียนว่าจะเป็ประชาธิปไตยหรือเผด็จการใน 4 ประเด็น คือ ผลการทำงาน การถาม การตอบ การแสดงออก ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างในการตอบสนองของครูและนักเรียน การตอบสนองของนักเรียนทั้ง 4 ด้าน เพิ่มขึ้นในกลุ่มทดลอง และการตอบสนองของครูลดลงหลังจากการฝึกด้วยกระบวนการกลุ่มแบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาผลงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ของครู จะเห็นว่า ยังต้องการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ งานหลักสูตร ด้านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคือครู และวิธีการจัดการเรียนรู้ ในประเด็นของครู มีผลต่อกระบวนการ ได้แก่ เพศ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการสอนและลักษณะงานสอน ส่วนประเด็นในการจัดการเรียนรู้ สิ่งที่มีผลต่อกระบวนการได้แก่ หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งตัวแปรเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ยังมีจุดบกพร่องอยู่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีการศึกษาว่า การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ของครูสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคใต้ 2 จังหวัดสงขลา แต่ละด้านอยู่ในระดับใด ตัวแปรลักษณะงานสอน และประสบการณ์ในการสอนจะส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนรู้แตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ต่อไป